

I. T. KISHCHAK, S.P. SHEVCHUK
Mykolaiv

INFORMATION BASES OF THE SOCIETY DEVELOPMENT BASED ON THE KNOWLEDGE ECONOMY

Strategic principles of Ukraine's economic development should be determined based on the phenomenon of NVIS-convergence are identifies in the article. It is implemented on the psyhoinformation basis approach to the study of the processes of civilization, exploring the birth, development, transformation and interaction psyhoinformation systems. Given this promising research paradigm is psyhoinformation impact of information and technological factors on economic growth, provided that the harmony between man and society, with its internal and external world.

Keywords: society, information, knowledge, technology, psycho-informational paradigm economic development.

И. Т. КИЩАК, С. П. ШЕВЧУК
г. Николаев

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА ОСНОВАННЫЕ НА ЭКОНОМИКЕ ЗНАНИЙ

В статье определены перспективные направления развития экономики Украины с учётом феномена NBIS-конвергенции. Определены возможности развития потенциала знаний человека на принципах психоинформационного подхода к изучению человеческих отношений, цивилизационных процессов науки. Обозначена психоинформационная парадигма исследования влияния информационно-технологических факторов на темпы экономического роста при условии достижения гармонии человека с собой, с обществом и внешней средой.

Ключевые слова: общество, информация, знания, технология, психоинформационная парадигма, экономическое развитие.

Стаття надійшла до редакції 30.11.2014

УДК 338.45:663/664

Л. В. НАЗАРОВА
м. Миколаїв

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ КРИЗИ

Стаття присвячена дослідженню необхідності забезпечення продовольчою безпекою в умовах зростаючої світової продовольчої кризи. Визначено споживання основних продуктів харчування в Україні. Розглянуті можливі втрати та переваги національної економіки від членства в СОТ.

Ключові слова: продовольча безпека, сільськогосподарська продукція, продовольчі ресурси, споживання.

Постановка проблеми. Продовольча криза є істотним моментом глобальної кризи. Завдяки «зеленій революції» з 1950 до 1984 рр. зростання виробництва зернових культур перевищувало зростання народонаселення. В середині 80-х рр. була досягнута своєрідна межа – 342 кг на людину в рік, після чого цей показник знизився до 299 кг в 1995 р. У цій ситуації виникло різке розшарування населення землі по рівню споживання продовольства. Населення розвинутих країн споживає в середньому по 3350 ккал на чол. у день, що перевищує рівень, що рекоменду-

ється, на 700 ккал, а майже мільярд чоловік населення країн Африки і Азії споживає в середньому 2040 ккал, що значно нижче за фізіологічний мінімум [1]. З 1992 р. в цю групу країн увійшла і Україна. Міжнародні експерти з продовольчої безпеки звертають увагу на серйозну кризу в сільському господарстві країн Східної Європи і колишнього СРСР. Продовольча ситуація в Україні, як і соціально-економічне положення в цілому, багато в чому унікальна і нестандартна, а головне, неприйнятна для нормального розвитку країни. Стан продовольчої безпеки характеризу-

ється, головним чином, станом сфер споживання, АПК, збуту і розподілу, продовольчого резерву, а ці показники зараз незадовільні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До висновків про актуальність проблеми продовольчої безпеки як пріоритету агропродовольчої політики приводить узагальнення зарубіжних та вітчизняних теоретичних досліджень, зокрема праць А.І. Алтухова, Ю.Д. Білика, В.І. Бойко, П.П. Борщевського, В.І. Власова, В.П. Галушко, А.В. Гордєєва, Д.П. Доманчука, З.І. Ільїної, М.В. Калінчика, С.М. Кваши, наукового доробку вчених, які займаються проблемами національної безпеки – І.Я. Богданова, В.М. Гейця, Б.В. Губського, М.М. Єрмоленко та інших вчених-економістів.

Постановка завдання. Основною метою дослідження висвітлення економічної сутності поняття «продовольча безпека», виділенні її складових та особливостей забезпечення на рівні держави.

Виклад основного матеріалу. Аграрний сектор є одним з найменш стабільних і найбільш непередбачуваних секторів світового господарства. Проведений аналіз розвитку аграрного сектору свідчить про те, що протягом усього ХХ ст. він у цілому характеризувався:

- низькими темпами зростання товарообігу;
- різкими коливаннями обсягів експорту й імпорту сільськогосподарської сировини;
- злетами і падіннями цін на різні його види;
- нестійкістю кон'юнктури багатьох ринків сільськогосподарської продукції [2].

Особливість сучасного світового агропродовольчого ринку – дефіцит пропозиції по багатьох товарних групах, провокований несприятливими погодними умовами, епізоотичною обстановкою, можливі соціальні катаклізми в країнах – виробниках тваринницької продукції, експорт з яких може бути обмежений або заборонений. Ці тенденції призводять до загострення продовольчої проблеми в глобальному масштабі і супроводжується зростанням цін [3].

Світова продовольча криза викликана в основному економічними та еколого-кліматичними факторами. До економічних чинни-

ків належать різке збільшення попиту на продовольство в Китаї, Індії і інших країнах світу; зменшення світових запасів зерна до критичного рівня за останніх 30 років; відвернення частини доходів держав на придбання енергоресурсів через зростання цін на нафту на світовому ринку; зростання вартості транспортних послуг; використання деякими країнами світу пшениці, рису, кукурудзи, картоплі, сої, цукрової тростини і пальмової олії для виробництва біопалива.

Основними еколого-кліматичними чинниками є порушена екологічна рівновага. В результаті антропогенно-техногенної діяльності людини за останніх 50 років, що призвела до небажаних кліматичних змін (потепління), що обумовлює часті посухи, урагани, повені. Дослідження свідчать, що основними факторами системного характеру, що обумовили відповідне зростання і в довгостроковій перспективі можуть бути визначальними для ринку, є такі:

- занижкі загальносвітові темпи нарощування обсягів виробництва по відношенню до щорічно зростаючої чисельності населення планети та його купівельної спроможності, насамперед країн Азії, які не можуть задовольнити такого попиту;
- невинне зростання цін на енергоносії збільшуватиме витрати на виробництво, безпосередньо збільшуючи вартість готової продукції;
- розвиток ринку біопального – біоетанолу та біодизелю потребуватиме значних сировинних ресурсів зернових та олійних культур, що в умовах дефіциту на відповідну продукцію провокуватиме зростання цін.

За даними Організації з питань продовольства і сільського господарства ООН (ФАО), за останнє десятиліття світові ціни на продовольчі продукти зросли майже удвічі (рис. 1).

Зростання світових цін на продовольство спостерігалось і у 2011 р. Якщо у грудні 2009 р. загальний індекс цін на продовольчі продукти становив 172,4 % (на цукор – 334,0 %, масла і жири – 169,3 %, зернові – 171,1 %, молоко – 215,6 %, м'ясо – 120,1 %), то у грудні 2010 р. він зріс до 214,7 %, при цьому індекс цін на цукор становив 398,4 %, масла і жири – 263,0 %, зернові – 237,6 %, молоко – 208,3 %,

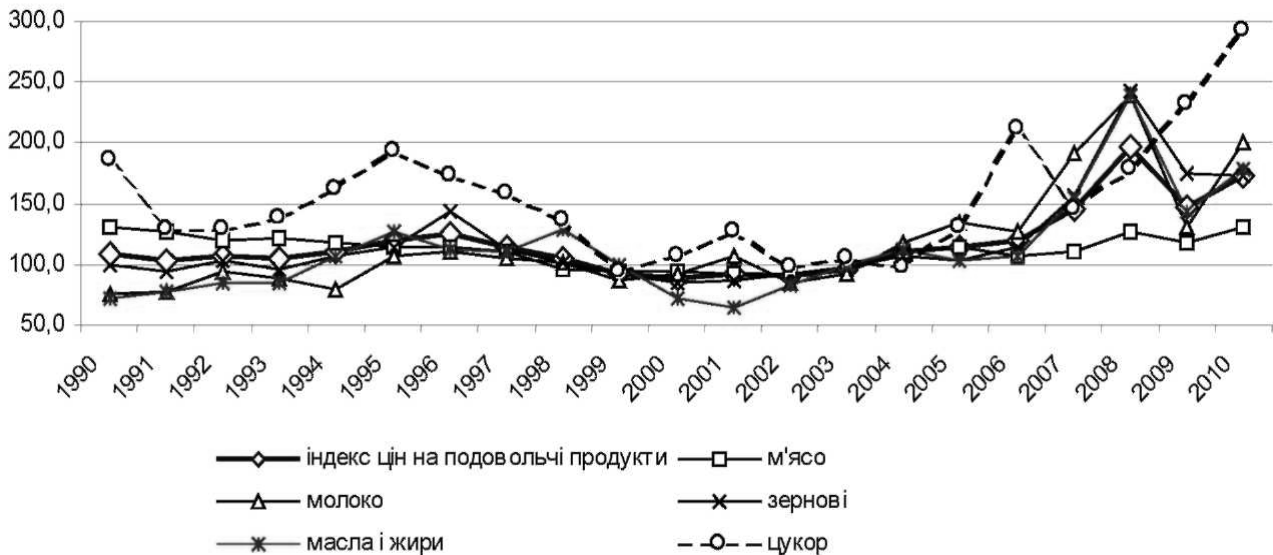

Рис. 1. Динаміка індексу цін на продовольчі ресурси у світі (2002–2004 рр. = 100 %) [4]

м'ясо – 142,2 % (рис. 2). «Фронтальне» зростання основних цінових індексів дало експертам підстави говорити про загострення світової продовольчої кризи та формувати негативні для споживачів прогнози щодо подальшої цінової динаміки на ринку агропродукції (рис. 2).

Вже декілька десятиліть виробництво продовольства в світі перестає бути національно ізольованим. Разом з цим йде в минуле незалежність продовольчого забезпечення окремих країн від стану світових продовольчих ринків. Це на користь і виробникам, і споживачам: виробники підвищують ефективність, прагнучи знижувати витрати і збільшувати об'єми виробництва продукції і конкурентоспроможність, а споживачі отримують більше продовольства по більш низьким ці-

нам. Щоб це було можливо, необхідний подальший розвиток великомасштабної міжнародної торгівлі продовольством.

Зростання світових цін на продовольство спричинило за собою вживання заходів в багатьох країнах світу. Спочатку вони були націлені на забезпечення достатності поставок продовольства на місцях, утримання споживчих цін на прийнятному рівні і здійснення соціальної підтримки незахищеним категоріям населення. Знижувались податки на імпорт, вводилися обмеження на експорт, контроль цін і субсидії для збереження доступності продуктів харчування, скорочувалися запаси для стабілізації поставок і цін. Деяко менше уваги приділялось стимулюванню розвитку аграрного сектора. В той же час уряди низки країн, що розвиваються, прий-

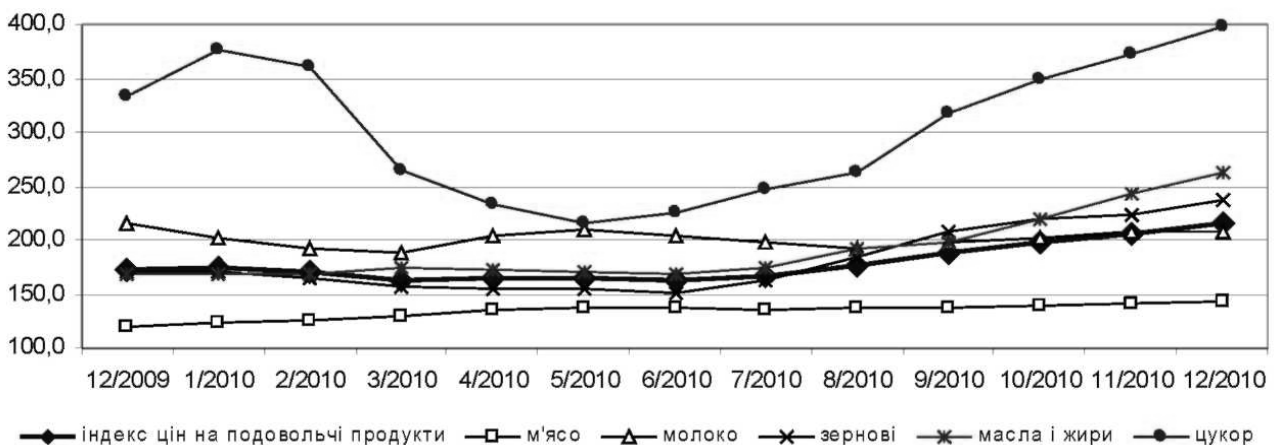

Рис. 2. Динаміка індексу цін на продовольчі ресурси у світі у 2010 р. [4]

яли певні заходи по наданню підтримки фермерам, необхідною для нарощування об'ємів власного виробництва.

Наростаюча напруженість на світовому агропродовольчому ринку примушує багато держав переглядати мету і напрями аграрної політики. Так, якщо в ЄС ще декілька років тому на тлі перевиробництва сільськогосподарської продукції і наростаючих складностей з її збутом стимулювалося виведення сільськогосподарських земель з обороту, то в 2007 р. були прийняті заходи по залученню до виробництва законсервованих площ і пошуку нових резервів в державах, що були прийняті в ЄС. Основна проблема, що визначає стан світового аграрного ринку, – зростання цін на продовольство. Головний чинник, що стимулює даний процес – випередження темпів зростання попиту на сільгосппродукцію над темпами зростання її виробництва. Основним показником, який характеризує рівень продовольчої безпеки країни, є фізична доступність продовольства. Фізична доступність продовольства залишається недостатньою, що підтверджується постійною нестабільністю на продовольчих ринках. Мають місце значні коливання середніх обсягів споживання продуктів харчування населенням. В табл. 1 представлено динаміку споживання основних продуктів харчування 1 особою за 2006–2012 рр.

У 2012 році в Україні по більшості основних груп продовольства фактичне споживання знаходилося на рівні, або вище раціональ-

них норм. Незважаючи на все ще помітне відставання фактичного споживання м'ясо-молочної та рибної продукції від раціональних норм, у 2012 році покращилася ситуація із їх споживанням населенням України. Порівняно з попереднім роком споживання:

- м'яса і м'ясопродуктів зросло на 6,3 %, або на 3,2 кг на особу. Збільшення споживання відбулося як за рахунок нарощування реалізації худоби та птиці у вітчизняними виробниками (на 3,1 %), так і зростання імпорту м'ясопродуктів (в 1,7 рази);
- молока і молокопродуктів збільшилося на 4,9 %, або на 10 кг на особу, що обумовлено зростанням вітчизняного виробництва молокосировини (на 2,6 %);
- риби і рибопродуктів підвищилося на 1,5 %, або на 0,2 кг на особу.

Набуття Україною статусу члена СОТ значно актуалізує потребу врахування можливих переваг і втрат національної економіки, зокрема, вітчизняного сільськогосподарського виробництва. У зв'язку із цим, важливим напрямком на сучасному етапі є розробка плану дій щодо мінімізації негативних наслідків вступу країни до СОТ, який у короткостроковій перспективі дозволив би компенсувати вітчизняним виробникам втрати від підвищення рівня лібералізації ЗЕД.

В таблиці 2 представлені питомі показники галузі сільського господарства і суміжних з ним галузях у зовнішній торгівлі. Загальна тенденція 2005–2012рр. свідчить про те, що роль ЗЕД стає все більшою – зростає експор-

Таблиця 1
Споживання основних продуктів харчування населенням, кг на 1 особу

Продукти харчування	Раціональна норма	Роки						
		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
М'ясо і м'ясопродукти	80,0	42,0	45,7	50,6	49,7	52,0	51,2	54,4
Молоко та молочні продукти	380,0	234,7	224,6	213,8	212,4	206,4	204,9	214,9
Яйця, шт.	290	251	252	260	272	290	310	307
Хлібні продукти	101,0	119,5	115,9	115,4	111,7	111,3	110,4	109,4
Картопля	124,0	133,6	130,4	131,8	133,0	128,9	139,3	140,2
Овочі та баштанні	161,0	126,7	118,4	129,2	137,1	143,5	162,8	163,4
Плоди, ягоди, виноград	90,0	34,8	42,1	43,5	45,6	48,0	52,6	53,3
Риба та рибопродукти	20,0	14,1	15,3	17,5	15,1	14,5	13,4	13,6
Цукор	28,0	39,5	40,0	40,9	37,9	37,1	38,5	37,6
Олія	13,0	13,8	14,3	15,0	15,4	14,8	13,7	13,0

Таблиця 2

Торгівля продукцією сільського господарства, мисливства та пов'язаних з ними послугами

Показники	Роки							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Орієнтованість галузі на експорт (% експорту у загальному обсягу виробництва в споживчих цінах)	9	9	7	16	22	21	25	23
Залежність виробництва галузі від імпортованих складових (% імпорту у загальних видатках галузі, виражених в основних цінах)	10	12	14	18	16	16	18	17
Частка внутрішнього ринку, яка зайнята імпортом (% імпорту загальній пропозиції на внутрішньому ринку, вираженій у споживчих цінах)	4	4	4	6	7	9	9	11

тоорієнтованість галузі, збільшується залежність від імпортованої продукції, частка ринку, що зайнята імпортом за досліджуваний період зросла більше, ніж вдвічі.

Основним чинником збільшення продовольчого імпорту у 2011 р. було ввезення м'ясної продукції – 47% у структурі загального приросту. У 2011 р. порівняно з 2005 р. вартість імпортованої м'ясної сировини збільшилась у 6,5 разів. Головна причина криється у внутрішньому зменшенні обсягів виробництва цієї продукції. Зниження імпортованих тарифів, яке відбулось після вступу країни до СОТ, також відіграло свою роль у збільшенні обсягів. Особливо це стосується свинини, на яку імпортовані тарифи у середньому зменшились у 4 рази, та м'яса птиці, де зменшення становило від 2 до 6 разів в залежності від виду продукції. На 91 % ці дві групи і сформували загальний імпорт м'ясопродуктів в Україну: свинина – 49 %, а м'ясо птиці – 42 %. Значні обсяги імпорту м'яса та м'ясопродуктів загострили проблему конкурентоспроможності української продукції, особливо за цінним фактором. В більшості випадків м'ясна сировина ввозилась для перероблення на м'ясопереробних підприємствах, які мали певні складнощі із завантаженням існуючих виробничих потужностей через брак недорогої та якісної м'ясної сировини. Також у зв'язку зі зростанням експортоорієнтованості сільського господарства слід враховувати наявність низки ризиків:

- надмірне зростання посівних площ олійних культур може негативно відбитися на структурі сівозміни та призвести до прискороеного виснаження земель;

- зменшення посівних площ інших видів сільгосппродукції може становити загрозу продовольчій безпеці країни;
- збільшення сировинної складової українського експорту, може призвести до втрат потенційної доданої вартості та доходу;
- зростання вартості сировини та виникнення її дефіциту для вітчизняних переробних підприємств може негативно відбитися на підгалузях харчової та легкої промисловості.

Висновки та перспективи досліджень.

Ступінь задоволення потреб населення країни, насамперед, у продовольчих товарах, що припускає збільшення обсягів вітчизняного сільськогосподарського виробництва на основі оптимального поєднання державного протекціонізму з ринковим механізмом є важливим індикатором якості життя. Результати аналізу проблеми забезпечення населення продуктами харчування свідчать, що одним із важливих питань у цьому напрямку є розвиток сировинної бази харчопереробної галузі, що адекватно потребує подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://faostat.fao.org/>.
2. Папцов А. Рост цен на мировом продовольственном рынке: причины, последствия, перспективы / А.Папцов // АПК: экономика, управление. — 2011. — № 10. — С.78—84.
3. Про стратегію трансформації АПК і забезпечення продовольчої безпеки України / Наукова доповідь за редакцією академіка НАНУ і УААН І.І. Лукинова та академіка УААН П.Т. Саблука — К. : 2000. — 60 с.
4. Офіційний сайт Міністерства сільського господарства США [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.fas.usda.gov/data.asp>.

L. V. NAZAROVA
Mykolaiv

ENSURING FOOD SECURITY IN THE WORLD FOOD CRISIS

Article is devoted to the need to ensure food security in the growing world food crisis. Defined consumption of basic foodstuffs in Ukraine. The possible loss of benefits and the national economy of the WTO membership.

Keywords: food security, agricultural production, food supply, consumption.

Л. В. НАЗАРОВА
г. Николаев

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В УСЛОВИЯХ МИРОВОГО ПРОДОВОЛЬСТВЕННОГО КРИЗИСА

Статья посвящена исследованию необходимости обеспечения продовольственной безопасности в условиях нарастающего мирового продовольственного кризиса. Определено потребление основных продуктов питания в Украине. Рассмотрены возможные потери и преимущества национальной экономики от членства в ВТО.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, сельскохозяйственная продукция, продовольственные ресурсы, потребление.

Стаття надійшла до редакції 21.11.2014

УДК 339.172(477)

А. В. ОГІЄНКО, М. М. ОГІЄНКО
м. Миколаїв

МІГРАЦІЯ МІЖ КРАЇНАМИ ЄС ТА УКРАЇНОЮ: ПОТОЧНА СИТУАЦІЯ ТА ПРОГНОЗ

В статті висвітлено еміграційні характеристики України з фокусом на поточну кількість мігрантів за кордоном, зокрема в ЄС, а також потенційні зміни в міграції після можливого введення безвізового режиму перетину кордону ЄС. Досліджується вплив міграції на соціальний та економічний стан держави, оскільки вона підтримує платіжний баланс і економічне зростання за рахунок грошових переказів.

Ключові слова: міграція, робоча сила, країни ЄС, дохід, навчання.

Постановка проблеми. Трудова еміграція із України, в першу чергу до ЄС, сьогодні набула великих масштабів і стала важливим чинником впливу на перебіг багатьох внутрішніх економічних та соціальних процесів, а тому потребує адекватного вивчення й аналізу. У цьому контексті для України вкрай важливим є вивчення досвіду інтеграції ринків праці у процесі розширення ЄС, оскільки його можна використати в майбутньому на етапі створення спільного ринку між Україною та ЄС. Відкриття ринків ЄС є своєрідним економічним експериментом, який дозволяє спостерігати й оцінювати процес лібералізації ринків праці в реальному вимірі, а не в рамках теоретичних концепцій і моделей та отримувати унікальний емпіричний матеріал для дослідників [1, с. 23–26].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище міжнародної міграції робочої сили (ММРС) в контексті глобалізації ринків вивчалось вітчизняними та іноземними вченими. Зокрема, теоретико-практичні розробки А. Гайдучького, А. Кваші, Г. Мелік'яна, Н. Пархоменко, О. Позняка, А. Стародуба, Н. Шаповалової, Д. Шелестова та інших науковців лягли в основу сучасних досліджень чинників та наслідків української ММРС. Вагомий внесок у дослідження особливостей ММРС в умовах перехідних економік зробили українські вчені Е. Лібанова, О. Малиновська, І. Прибиткова, Ю. Римаренко та інші. Це питання часто залишається поза увагою науковців західної економічної школи. У свою чергу, європейські науковці К. Bauer, Н. Fas-smann, S. Goedings, M. Okolski, P. Pederson,